

הצנע לכת

לימוד יומי בנושא צניעות

בשביל
הנשמה

בעזרת ה'
מערכת: לירן עוקשי וליאור לביא
הפקה: משה שטרנברג
עורך: דוד גלילי
דברים שבלב: לירן עוקשי וליאור לביא
ביאורים: שילה גוטמן, לירן עוקשי ואופיר פריד
עיצוב גרפי: פרסומי ישראל
הפצה והוצאה לאור: בשביל הנשמה (ע"ר)

תודה למכון הר ברכה בראשות הרב אליעזר מלמד על קטעי ההלכה.

תודה לרב אלישע אבינר על הייעוץ וההכוונה במהלך כתיבת הדברים.

© כל הזכויות שמורות. מותר להעתיק ולצלם לצורכי לימוד בלבד.

לפרטים ולהזמנות מרוכזות:
דוא"ל: b.haneshama@gmail.com
טלפון: 058-6874151

רוצים להיות מעודכנים ראשונים?
שלחו לנו מייל "רוצה להצטרף לקבוצת עידכונים"
או חפשו אותנו ב- : בשביל הנשמה

לעילוי נשמות הקדושים:

דורון מהרטה
רועי אהרון רוט
יונדב חיים הירשפלד
יוחאי ליפשיץ
יונתן יצחק אלדר
אברהם דוד מוזס
שגב פניאל אביחיל
נריה כהן

ה' יקום דמם
נרצחו על קידוש ה'
באהלה של תורה
ל' באדר א' ה'תשס"ח

"נר ה' נשמת אדם" לעילוי נשמותיהם של:

אסתר בת יפה

ר' דוד בן אהרון הכהן

יעקב וולף בן יוסף חזון

פייגא בת חיים אברהם חזון

רבקה בת בכורה מרים פיג'ו

ר' שלמה בן זימבול פיג'ו

ר' מרדכי בן זימבול פיג'ו

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הוקדש ע"י משפחות גלילי, פיג'ו וחזון

אנו מאחלים
לילדינו היקרים
דוד, שירה, הודיה
חיים ארוכים מלאים
בהצלחה ובאמונה

"הגיד לך אדם מה טוב,
ומה ה' דורש ממך כי אם
עשות משפט ואהבת חסד
והצנע לכת עם אלקיך..."

מיכה ו', ח'

מצעד ה...

זה היה ים קיצי חם במיוחד. רציתי למצוא איזו פינה ממוזגת, נקודת צל שתגן ולו במעט מפני להט השמש הקופחת. השעה התקרבה וכבר יכולתי להבחין בתנועה ראשונית של אנשים שהתחילה לזרום לעבר הכיכר. 'אף אחד לא דמיין שיהיה כל כך חם' אמר אורי שעמד לידי ובתנועות של מניפה בידו ניסה לשווא לצנן מעט את הטמפרטורה. עבדנו שבועות על המצעד הזה; טלפונים, הסעות, לוגיסטיקה. קיוונו שתהיה היענות גבוהה. לאט לאט התחלנו להבין שמדובר באירוע גדול מאד. לאחר שעתיים, הכיכר הייתה מלאה מפה לפה ולפי דיווחי המשטרה הגיעו 7000 אנשים לכיכר. מספר שלא יכולנו אפילו לדמיין בחלומות. כנראה, חשבתי לעצמי, כולם הרגישו שחייבים להגיע. השלטים הונפו; 'די לגאווה', 'נמאס מהשטחיות', 'לא לתאוותנות', 'צניעות זה חיים', 'אמריקה = עם ריק' ועוד שלל סיסמאות, מקוריות יותר ופחות.

הסדר נשמר בצורה מופתית והמחיצה שהפרידה בין צד הנשים לגברים עמדה ביציבות על אף הצפיפות. ההמונים צעדו בעודם

קוראים קריאות נגד רוח התרבות השטחית והחיצונית שנושבת אלינו מהעבר השני של הים דרך מסכי הטלוויזיה. קריאות בעד תרבות ישראלית אמיתית; תרבות של צניעות, ענווה, סבלנות ועומק. תרבות של יחס עדין ופנימי לזולת.

עמדתי מהצד, מביט בהמונים בהשתאות. קשה היה להאמין למראה הזה. חילוניים דתיים, נשים וגברים מניפים דגלי ישראל לשמים ומבקשים בקשה: מבקשים ענווה. מבקשים צניעות. מבקשים אמת.

זמרים עלו לשיר על הבמה המרכזית. אחד מהם צעק להמון: 'הגיע הזמן שנגיד את האמת לעולם!!!' 'הגיע הזמן שנראה מה יש לעם ישראל להציע!!!'

דבריו התקבלו במחאות כפיים סוערות.

חייכתי לעצמי. עם ישראל חי. חי וממתין כל כך למהפכה...

חברה מעצבת תרבות מעצבת חברה...ומה באמת יש בתרבות הזאת שסובבת אותנו? החופש מפגיש אותנו מפגש בלתי אמצעי, פנים מול פנים באינטנסיביות עם כל מה שסובב אותנו; בטלוויזיה, ברדיו, באינטרנט ובעצם איפה לא? ואם במהלך שנת הלימודים לא תמיד היה לנו פנאי, עכשיו גם הזמן מאפשר לשטף הזה לחדור לחיים שלנו.

חלק מהקושי לחיות כמו שבאמת מתאים לנו – בצניעות, נובע מהרוח שנושבת מסביבנו. מספיק להסתובב מעט ברחוב ביום חם כדי להבין שצו האפנה לא בדיוק הולך יד ביד עם השולחן ערוך'. אבל, כמו שראינו ועוד נראה בע"ה, צניעות וענווה לא מתבטאות רק בלבוש צנוע. הן מתבטאות גם ואולי בעיקר בהתנהגות צנועה. בשבועות הקרובים ננסה להבין את המבט הנכון על הצניעות. נתמודד עם הבעיות שמובילות למצב הלא פשוט שמקיף אותנו מבחינה תרבותית ואולי לאט לאט, נצליח

להתרפא, להיחלץ מקלקוליה ולבנות תרבות בריאה יותר.
תרבות של צניעות.

התלבטויות רבות ליוו את הכתיבה והעריכה; התלבטנו איך להגיש נושאים עדינים כל כך בצורה שלא תיצור רתיעה, אך תוכל עם זאת לגעת בנושאים שחשובים לכולנו בצורה מעמיקה. כיצד להגיש את הדברים בצורה שתוכל להתאים גם לבנים וגם לבנות ועם זה, לא לטשטש את ההבדלים ביניהם.

כעת, העבודה מוגשת לפניכם ואתם מוזמנים לטעום מן התוצאה. בתקווה שיקויים בנו "טעמו וראו כי טוב ה'". כאן רצינו להוסיף הערה בנושא לשון הפנייה בחוברת. ניסינו להביא סיפורים ודוגמאות שיוכלו להתאים לבנות ולבנים. עם זה, מטעמי נוחות, השארנו את הפנייה בדרך כלל רק בלשון זכר אך מובן שהפנייה מתייחסת לבנים ולבנות כאחד.

בשבוע הראשון נלמד על ההיבטים השונים של הצניעות והענווה בחיינו. **השבוע השני והשלישי** יתמודדו עם בעיות תרבות המערב והדרך להתמודד איתן. **בשבוע הרביעי** ניגע בנושא היחס בין בנים לבנות. **השבוע החמישי והשישי** יעסקו בקדושה, יחסינו אליה והשפעתה על חיינו. כמו כן על ערך קדושת החיים והדרך לחיים של קדושה וטהרה. **השבוע השביעי** יעסוק ביכולת להיות נאמנים לאמת הפנימית שבנו. **בשבוע השמיני** והאחרון בחוברת נתמודד עם הקשיים והנפילות שיש לנו וניתן עצות שבע"ה יועילו בהתמודדות שלנו.

לימוד מהנה,

מערכת 'בשביל הנשמה'

מריא היצניווא

על צניעות, ענווה ומה שביניהן

"הגיד לך אדם מה טוב

ומה ה' דורש ממך

כי אם

עשות משפט

ואהבת חסד

והצנע לכת עם אלקיך"

(מיכה ו, ח)

"בשכר צניעות שהיתה בה ברחל - זכתה ויצא ממנה שאול" מהי אותה הצניעות המיוחדת של רחל אמנו? מספרים חז"ל שלאחר שיעקב הציע לרחל להינשא לו אמרה לו רחל שאביה לבן הוא רמאי, והוא לא ייתן לו ליעקב לשאת אותה לפני שאחותה הגדולה, לאה, תינשא. הציע יעקב לרחל לקבוע ביניהם סימנים כך שידע שאביה לא החליף אותה בלאה. כשהגיע ליל החתונה ראתה רחל שבאמת אביה הולך להחליף אותה בלאה. חששה רחל שלאה, שאינה יודעת את הסימנים שנקבעו, תתבייש מאוד מיעקב. הלכה ומסרה את הסימנים לאחותה וכך לאה לא התביישה מיעקב. על מעשה זה אומרים חז"ל שהיא קיבלה שכר מיוחד. יצא ממנה שאול המלך, מייסד מלכות ישראל.

ערך לימוד תורה - א | הלכות

המצווה החשובה ביותר בתורה היא ללא ספק מצוות תלמוד תורה. חז"ל אמרו ששקולה מצוות תלמוד תורה כנגד כל שאר המצוות, וכן אמרו ששכרה של מצוות תלמוד תורה שקול כנגד שכרן של כל מצוות. למעמדה העליון של מצוות תלמוד תורה ישנן שתי סיבות עיקריות. ראשית, בלא לימוד אי אפשר לקיים את המצוות. שנית, מעלתה הרוחנית היא למעלה מכל שאר המצוות. ונבאר יותר:

דבר ברור הוא שללא ידיעה ברורה של כללי המצוות ופרטיהן אי אפשר לקיים את מצוות התורה, ועל כן ישנו הכרח שכל יהודי ידע את כל יסודות המצוות. זהו שאמרו חכמים: "גדול התלמוד שמביא לידי מעשה".

בנוסף לכך, לימוד התורה הוא המצווה הרוחנית ביותר, ועל כן מעלתה למעלה מכל שאר המצוות. האדם מורכב מגוף ונשמה. כל המצוות המעשיות שבתורה מתקיימות בגוף וקשורות לדברים שבעולם הזה, הגשמי. לעומת זאת מצוות תלמוד תורה נעשית במחשבה, ועל כן היא המצווה הרוחנית ביותר, ובאמצעותה באה הנשמה לידי ביטוי מלא.

(מתוך 'פניני הלכה', ליקוטים א')

דברים שבלב | לאן אתה רץ?

"אבנר יונה, היה חבר וחברותא בישיבת הר עציון. יחדיו עלינו לרמת הגולן בערב יום הכיפורים ההוא, יחד היינו בימי הקרבות הראשונים. אבנר לא חזר. שעות ספורות לפני שעזבנו את הישיבה נתן לי אבנר תמונה אותה צילם מספר חודשים קודם. בתמונה אני רץ לאורך גדר המערכת בלבנון. על גב התמונה כתב הקדשה: 'יעקב, מדי פעם עצור – הסתכל בתמונה, ושאל את עצמך: 'לאן אני רץ בעצם?'" (הרב יעקב פישר)

לרוץ, לעשות, ללמוד, לעבוד, לבלות. כולם רצים. אבל לאן? להרוויח יותר. לחוות עוד חוויה. מרדף שלם אחר הישגים, אחר תוצאות. ובעצם, מרדף אחרי האושר המיוחל. והיכן אותו אושר נמצא? לאנשים רבים נדמה כאילו האושר נמצא בהישג הבא. לו רק יהיה לי את הדגם החדש של הפלאפון שיצא רק עכשיו אהיה מאושר. לו רק אתקבל להדרכה מבין כל חברי אהיה שמח. האדם מתאמץ ומשקיע על מנת להגיע לאותו הישג. והנה הוא קנה את הדגם החדש. הוא מסתובב כטווס מנופח בשמחה ליד חבריו, ומראה בפנים מלאות חשיבות את כל האפשרויות הבלתי נגמרות שיש בפלאפון לחבריו.

אך למרבה הצער, כעבור שבוע שבועיים, כבר הוא מתרגל. הפלאפון כבר לא מרגש אותו. כבר לכולם יש אותו. כבר יצא דגם חדש. והעצבות והשגרה חוזרים לביקור. הוא רעב שוב לתחושת האושר ומתחיל שוב המרדף אחר ההישג הבא. אדם יכול לעבור את כל חייו במרדף מתמיד אחר האושר, אבל האושר יחמוק לו שוב ושוב מבין הידיים. הוא מעולם לא יהיה מאושר באמת. אדם שכל סיפוקו ואושרו מגיע מבחוק, ממחמאות או מחברים, הוא מסכן. הוא תלוי בפרגונים של אחרים. 'רעב' תמיד לקבל איזו מילה טובה. האושר אינו נמצא רחוק. הוא לא נובע מהישגים חיצוניים. לא זוכים לו על ידי מעמד חברתי או כסף רב.

האושר נמצא אצלנו פנימה. הוא נובע מתוך חווית שלמות פנימית. כאשר הדרך שלי בחיים סלולה, כאשר אני מאמין במה שאני עושה ויש לחיים שלי תכלית ומשמעות.

ככל שהאדם יפנה את מבטו **פנימה**, אל תוך אישיותו, הוא יוכל להכיר את נפשו ואת כוחותיו ולהגיע לאושר אמתי. וכמו שכתב הרב קוק: "אני צריך למצוא את אושרי בקרבי פנימה, לא בהסכמת הבריות, ולא בשום קריירה איזו שתהיה. כל מה שאכיר יותר את עצמותי ואתיר לעצמי לעמוד על רגלי עצמי... יותר יאיר לי אור ה'".

ביאורים | צניעות - ללכת עם האמת

אתמול למדנו את דברי חז"ל שהמעשה של מסירת הסימנים של יעקב ורחל ללאה נקרא צניעות. לכאורה מעשה זה הוא ההפך הגמור מצניעות, הרי רחל הולכת ומגלה סוד כמוס כל כך בינה ובין בן זוגה?

רחל אמנו חושפת בפנינו נקודה עמוקה מאוד. רחל רצתה בכל מאודה להינשא ליעקב הצדיק. היא הבינה שביתו יהיה בית מיוחד. רחל גם הייתה מאוד קשורה אליו נפשית. אך ברגע שרחל הבינה שגם ללאה אחותה יש תפקיד חשוב מאוד בבניין הבית של יעקב אבינו, היא הסיקה מכך שעליה לפנות מקום גם ללאה אחותה.

רחל שאלה את עצמה מה הקב"ה רוצה ממני. לא יתכן שבית ישראל יבנה מתוך הבושה של אחותי לאה. היא שאלה את עצמה: "מה טוב ומה ה' דורֵש ממך" בשלב מאוד משמעותי של חייה. והיא פעלה לפי המשך הפסוק: "...הִצַּנְעַת לְכַת עִם אֶלְהֵיךָ". היא בחרה לוותר על כל עולמה בשביל להישאר נאמנה לאמת המוסרית הבסיסית והיא שאחותה לא תתבייש אפילו לרגע אחד. רחל מלמדת אותנו מהי מהותה של הצניעות. **ללכת אחרי האמת** למרות שהיא לא פשוטה. ללכת אחרי הדבר הנכון לעשות ולא להסתכל על "מה יוצא לי מזה".

ערך לימוד תורה - ב | הלכות

אתמול ראינו שתי סיבות לחשיבותה של מצוות לימוד התורה. **האחת** - משום שעל ידי הלימוד אנו יודעים כיצד לקיים את המצוות. **השנית** - לימוד התורה זוהי המצווה הרוחנית ביותר משום שהיא נעשית במחשבה. בעקבות זאת, למצוות לימוד התורה ישנם שני מרכיבים; **הראשון**, לדעת את התורה, כלומר לדעת את כל מצוות התורה בכל פרטיהן ודקדוקיהן, וכן את כל הרעיונות האמוניים והמוסריים שבתורה, וזאת כדי לדעת לחיות נכון.

החלק השני, לעסוק בתורה. כלומר, גם אדם שכבר זכה לדעת את כל יסודות התורה, מצווה עליו להמשיך ללמוד ולהתעמק בתורה, שלימוד התורה הוא העיסוק המתאים לנשמה, ועל ידו האדם מתקשר אל שורשו הרוחני של העולם. (מתוך 'פניני הלכה', ליקוטים א')

"מר כהן, אני רואה שאתה עובד ומשתכר יפה ולמרות זאת הגעת למשרדנו כדי שנוציא אותך מהחובות הגדולים שנקלעת אליהם. איך הגעת למצב הזה?" "הכל התחיל מהשכן שלי, קובי. כשהוא קנה את המכונית חדשה לא יכולתי להישאר אדיש. הרגשתי שאני לא יכול להמשיך להסתובב בשכונה עם המכונית הישנה שלי. קניתי בתשלומים אוטו חדש ויפה. אם הורים בגן של ביתי עשו יום הולדת ושכרו מתנפחים וליצן, הייתי צריך לעשות לביתי משהו יותר מרשים ולשכור יום בלונה פארק, וכך הלאה בדברים נוספים. בדרך זו כנסתי לסחרור כספי ולחובות עצומים."

"ולא חשבת להפסיק להתחרות מול כל העולם?"
"תראה, אני לא יכול להישאר מאחור. מה כולם יגידו עלי? איך אוכל להסתובב עם ראש מורם בשכונה!?"

הרבה פעמים אנו יכולים להיכנס לסחרור בגלל הסיבה. אנו עושים מעשים כדי שיחמיאו לנו. מעשים שאנו כלל לא מאמינים בהם. אנו קונים דברים כדי שנרגיש חלק מהחברה. ובהרבה מקרים אין לנו כלל צורך בהם. כל המעשים הללו מקנים לנו נקודות זכות בפני החברה. אנו זוכים למחמאה, לקריאות התפעלות ולרגעים קטנים של אושר. אבל אם נודה על האמת, זו **תלות**. אדם שחי כך – הוא תלוי בסביבה. התלות הזו יכולה להוביל אותו למציאות כלכלית קשה ולשבר גדול, כמו שראינו בסיפור של מר כהן.

אך באמת, האושר לא תלוי במה יגידו אלא בשאלה **האם אני חי לפי מי שאני באמת**. אני לא ראוי להערכה רק בגלל שאני חכם או יפה, יודעת לרקוד טוב או אפילו מנגנת מעולה בגיטרה. זה לא **אני**, מאחורי כל אלו מסתתרת נשמה והיא מי שאני באמת. **אדם שחי לאורה הוא מאושר**. אך איך עושים זאת?

כאן מגיעה **מידת הצניעות**.

הצניעות באה לחנך אותנו לבנות עולם כל כך חזק ופנימי שאינו מושפע ממה יגידו. תגובות הסיבה לא משתלטות לו על המחשבה ועל הלך החיים. מה שמעניין אותנו הוא **איך לחיות את דבר ה'**. איך להיות שלם עם מי שאני באמת. חייו של האדם הצנוע לא נקבעים על פי צו האופנה או הטרנד החדש. הוא עסוק בלבטא את כוחותיו ואת אישיותו. הוא מתייחס לעצמו ולכל אדם כפי מה שהוא, נטול סטיגמות ומסכות, וכך גם מתייחסים אליו.

"בשכר צניעות שהיה בו בשאול - זכה ויצאת ממנו אסתר" חז"ל שואלים "ומה צניעות היתה בשאול?" ועונים: "דכתיב: וְאֵת דָּבָר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ אֶשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל". שאול המלך הוא אחת הדמויות הבולטות בצניעותו. חז"ל מספרים על בית שאול שלא נראה מהם לא עקב ולא אגודל מימיהם מרוב צניעותם. ולמרות זאת, כשחז"ל שואלים מהי הצניעות של שאול, הם מביאים את שתיקתו. לאחר ששאול נתמנה למלך על ידי שמואל, הוא חוזר לביתו. דודו שאול אותו מה אמר לו הנביא, והוא לא מספר לו ששמואל מינה אותו להיות המלך הראשון על כל ישראל. **זוהי צניעות אדירה.** למרות שזו בשורה כל כך משמחת, שבאופן טבעי כל אחד רוצה לספר אותה לכולם, שאול נצר אותה בליבו. צניעות פירושה ללכת אחרי האמת בלי לרצות לקבל איזו טובת הנאה. שאול רצה שכשיגיע זמנו למלוך שמואל יודיע זאת לכל העם. בינתיים, אין לו מה להתגאות ולהתרברב על כך. זו צניעות פנימית שממנה נבע גם כל אורח חייו הצנוע.

תורה ומידות טובות | הלכות

אין התורה כחכמות הטבע, שאותן אפשר ללמוד ולהבין ללא הכנות נפשיות מיוחדות, אבל התורה היא דבר אלוקים, ועל כן ללא הכנות מתאימות אי אפשר לקולטה כראוי במוח ובלב. **ההכנות הן המידות הטובות. אדם שאינו מתוקן במידותיו לא יוכל להבין כראוי את תורת ה'.** אחד ההסברים לכך שמכל האומות, דווקא עם ישראל נבחר לקבלת התורה, הוא העובדה המובאת בתלמוד: "שלושה סימנים יש באומה זו, הם: רחמנים ביישנים וגומלי חסדים". המידות הללו הן התשתית לקבלת התורה. מכל המידות הרעות, אשר כולן מעכבות ופוגעות בלימוד, אין מידה מזיקה כמידת הגאווה. ודברי תורה נמשלו למים, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים", ללמדנו שהיא נותנת חיים לעולם כמים, ולומר לנו, שכשם שהמים נוזלים וזוחלים למקום נמוך, כך התורה אינה נקלטת במוחם של גסי הרוח וגאוותנים. אלא רק מי שהוא ענו וצנוע יכול לקלוט את התורה האלוקית. (מתוך 'פניני הלכה', ליקוטים א')

"שמע איזה קטע. בטקס הענקת פרס ישראל קרה דבר מוזר. את הפרס על מפעל חיים בתחום המדע קיבל פרופסור שומל. מקריאים את שמו והבנאדם עולה לבימה עם 'בוקסר' צבעוני וגופיה... המנחה לא ידע אם לצחוק או לבכות... לנאום של הפרופסור אף אחד לא הקשיב, כולם היו עסוקים בלהסתכל על התחתונים הצבעוניים..."

אחד הדברים שעוזרים לנו להסתכל על השני ולהתייחס אליו כאישיות הוא ה**לבוש**. הלבוש הוא לא עיקרה של הצניעות, אך הוא עוזר להביט פנימה ולא לתת למראה החיצוני לבלבל אותי.

הגוף שלנו כל כך עוצמתי וחזק, כך שאם הוא חשוף הוא יכול להסיט לנו את המבט מהאדם העומד מולנו ולעסוק בחיצוניות שלו, בגוף. זו הסיבה לכך שגם כשאני ביני לבין עצמי, לבד בבית, אני לא הולך ערום. ההליכה בעירום תגרום לי להתעסק בגוף יתר על המידה, הוא לא העיקר. ואם כך ביחס לעצמי קל וחומר ביחס לאחרים. הלבוש מכסה את הגוף ועוזר לנו להתייחס לאישיות של האדם העומד מולי ולא לגופו.

למה אינו יכולים להתעלם מהגוף ולהתייחס רק לנשמה? הכל התחיל עוד מימי בראשית. האדם הראשון הסתובב ללא בגדים, גופו הגלוי לא הפריע לו מלגלות את אישיותו. לא גרם לו להסתח הדעת מעבודת ה'. אך האדם חטא. עיניו כשלו בהסתכלות חיצונית על עץ הדעת וגרמו לו לעבור על צו ה' ולאכול. כשהקב"ה שואל אותו: "אֵיכָה?" שפירושו, איפה אתה? איה העצמיות שלך? האדם התבלבל והסתבך. הוא נתן למבט החיצוני והמטעה להשתלט על האישיות שלו, ולכן הוא כבר לא יכול להישאר ערום. מכאן ואילך האדם, ואיתו האנושות כולה, חייבים לכסות את גופם כדי לשמור על הסתכלות נכונה.

לכן מיד לאחר החטא התורה מספרת שהקב"ה עשה לו בגדים: "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיְלַבְּשֵׁם" (בראשית ג, כא). מדרש מעניין מספר שבתורתו של ר' מאיר היה כתוב שה' הלביש אותם **כתנות אור**. מה פשר ההבדל בין שתי הגרסאות? בהבנה עמוקה אין הבדל. **כתנות העור**, הלבוש, הן אלו שמאפשרות **לאור** הפנימי לפרוץ ולהתגלות, לאישיות לבוא לידי ביטוי. ר' מאיר רק ביאר לנו את תפקידו של הלבוש. להאיר את הנשמה ולא לתת לגוף לחסום אותה.

הלבוש שבא לכסות – אינו מצמצם ומוחק את האישיות. בדיוק להפך. ה**לבוש** עוזר לנו להיות נאמן למי שאנחנו.

”בא זְדוֹן וְיָבֵא קִלּוֹן וְאֵת צְנוּעִים חֻכְמָה”

שלמה המלך מלמד אותנו את מידת הצניעות בניגוד למידת העזות והחוצפה. יש אדם שבא ללמוד בשיעור כאשר המטרה המרכזית שלו היא להראות כמה הוא יודע. בשביל כך הוא עוצר את השיעור מידי פעם ושואל שאלות קנטרניות את הרב, רק כדי להכשילו ולהעלות את קרנו לעיני כולם. אדם כזה נקרא 'זדון'. אדם עם מזימות ומעשים זדוניים ורעים. אך סופו שהרב יוכיח אותו והוא יכשל בלשונו ויתבייש לפני כולם. ועל זה אומר שלמה: בָּא זְדוֹן וְיָבֵא קִלּוֹן. לעומת זאת, אדם צנוע ששומע שיעור הוא מנסה להבין את דברי הרב. הוא מכיר בעצמו שהוא לא יודע הכל. יש בו ענווה ופתיחות לקבל את דברי התורה ולהשתנות בעקבותיה. הוא שואל את עצמו כל הזמן איך אני יכול להשתנות ולהתקדם לאור מה שאני לומד. לפי זה הוא גם לא מתבייש לשאול כאשר מתעורר לו קושי או חוסר הבנה. ולכן הוא שואל שאלות שמחכימות את כולם והוא בעצמו יוצא מהשיעור עם חוכמה גדולה יותר. זאת בגלל שהוא היה צנוע ונאמן לעצמו. ועליו שלמה אומר: וְאֵת צְנוּעִים חֻכְמָה.

חלוקת הלימוד למקרא, משנה ותלמוד – א | הלכות

כידוע, התורה כוללת בתוכה תחומים רבים ומגוונים, ושאלה יסודית בהלכות תלמוד תורה היא מה הוא סדר הלימוד הנכון. בתלמוד מובאת הדרכה יסודית בעניין זה, וכך לשונה: ”אמר רב ספרא משום רבי יהושע בן חנניא: לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד.”

החלק הראשון הוא המקרא, שכולל את כל ספרי התנ"ך; החלק השני נקרא 'משנה', ובו נכללות המשניות, הברייתות וההלכות הפסוקות, וכן פירושי חז"ל ודרשותיהם על הפסוקים. כיום עיקר לימוד החלק הנקרא 'משנה' צריך להיעשות בספרי הלכה למעשה; החלק השלישי נקרא תלמוד, והוא כולל את הבנת הטעמים והסברות של ההלכות הפסוקות המבוארות במשנה ובספרי ההלכה, כפי שהם מבוארים בתלמוד ובספרי הראשונים והאחרונים.

(מתוך 'פניני הלכה', ליקוטים א')

השיעור היה מרתק. הרב דיבר בהתלהבות על חשיבות ניצול הזמן בחופש. אבל אני לא הייתי רגוע. כבר מתחילת השיעור עמדה לי שאלה על קצה הלשון אבל לא שאלתי. התביישתי. זו שאלה פשוטה. בטח כולם הבינו ורק אני לא הבנתי. "עזוב", אמרתי לעצמי. "אל תשאל. למה לקטוע את מהלך השיעור. רק בגלל איזה שאלה טיפשית שיש לך". השיעור הסתיים.

כשיצאנו להפסקה הרב ניגש אליי ושאל בחביבות. "רונו, האם הבנת את השיעור?". "כן, היה שיעור יפה מאוד", עניתי מהוסס. "אני רואה על פניך שיש משהו שלא היה מובן לך. אם יש לך שאלה – שאל". "עזוב, זו שאלה ילדותית".

"אין דבר כזה", הרב לא הירפה. "אין שאלה לא לגיטימית. שאל". שאלתי את השאלה. הרב נדהם. "זו שאלה מצוינת! למה לא שאלת במהלך השיעור?"

"התביישתי", עניתי בקול שקט. "חשבתי שכולם יודעים את התשובה". "זה לא טוב להתבייש. צריך לשאול".

"אבל הרב", הקשיתי, "המשנה אומרת שטוב להיות ביישן, שכתוב 'עז פנים לגיהנום ובושת פנים לגן עדן'. אז למה הרב אומר שזה לא טוב להתבייש?" הרב חייך. "ישנם שני סוגים של בושה. יש בושה שלילית שבה האדם מפחד ממה יגידו. זו בושה שמנטרלת אותו מלפעול. האדם יושב בחוסר מעש. לא מתקדם ולא משתנה. על בושה כזו אמרו חז"ל 'לא הביישן למד'. תלמיד שמפחד לשאול שאלות בכיתה כי חושש שהמורה או החבר'ה יצחקו עליו לא לומד שום דבר. הוא דורך במקום. לכן בשיעור צריך לשאול עד שהשיעור מובן. אבל יש גם בושה חיובית והיא כשאדם מתבייש על מעשה שלילי שעשה. הבושה מעידה שהמעשה הרע לא הפך להיות חלק מאישיותו. שהחטא לא חלק ממנו. שהוא באמת טוב וישר ורק צריך לתקן את עצמו. בושה זו גורמת ללקיחת אחריות, לשינוי ולהתקדמות".

"אם כן", המשכתי לשאול, "מדוע כשהאדם חסר בגדים הוא מתבייש מפני חבריו, והרי הוא לא עשה שום דבר רע?"

"גם בושה זו היא בריאה", המשיך הרב. "היא אינה נובעת בגלל מעשה רע שעשינו אלא נובעת מהבנתנו שהימצאות ללא לבוש גורמת למבט חיזוני ומטעה. בושה זו גורמת לאדם להתלבש כדי להתבונן פנימה. אגב, זה הקשר בין צניעות לבושה הבריאה. **צניעות זו הנאמנות לעצמיות**, לנקודה הפנימית שבי. הבושה הבריאה עוזרת לי להיות אני".

”אמר רבי יוחנן ענתנייתא: ברית כרותה היא! היגע בתלמודו בצנעה לא במהרה הוא משכח. מה טעם? ’ואת צנועים חכמה’”

מידת הצניעות היא מידה שמלווה את האדם בכל דרכיו. הגמרא מלמדת אותנו שהצניעות קשורה גם ללימוד תורה. אדם שלומד תורה שלא בצניעות הוא אדם שלומד כדי שכולם יראו שהוא לומד. כדי שישבחו אותו ויגידו כמה הוא צדיק וחכם. הוא לא לומד בגלל שהתורה היא נפלאה והוא רוצה שתיספג בדמו. העיניים שלו תמיד פוזלות מחוץ לספר כדי לראות מה אומרים עליו. לכן הוא יכול לשכוח את לימודו במהרה.

אך אדם שלומד בצנעה זהו אדם שבאמת רוצה להתחבר לתורה. הוא לומד בכוונה זכה ללא כל עירוב של כוונות זרות. אין ספק שלימוד כזה עושה רושם על הלומד. משנה ומרומם את חייו, ולכן הוא לא ישכח את לימודו במהרה מכיוון שהתורה הפכה להיות חלק ממנו. עליו שלמה אומר: ”ואת צנועים חכמה”. החוכמה, שהיא חוכמת התורה, מלווה את הצנועים ולא עוזבת אותם בכל אשר יפנו בחייהם.

חלוקת הלימוד למקרא, משנה ותלמוד – ב | הלכות

כפי שלמדנו, יש לחלק את שעות הלימוד היומיות לשלושה חלקים שווים: שליש למקרא, שליש למשנה והלכה, ושליש ללימוד טעמי ההלכה וסברותיה.

החלוקה הזו מתאימה לתחילת הלימוד, אבל לאחר שידע את התנ”ך יוכל להקדיש פחות זמן ללימודו, וכן לאחר שידע את ההלכה למעשה, יוכל להקדיש פחות זמן ללימודה, ואז עיקר לימודו יופנה לתלמוד, שהוא העיון בטעמי ההלכה והאגדה.

אמנם לדעת רבנו תם, הלומד כיום תלמוד בבלי יוצא ידי חובת לימוד שלושת התחומים. זאת מפני שהתלמוד הבבלי כולל הכול, שהרי מובאים בו פסוקים מן התנ”ך, משניות והלכות, וכמובן טעמים וסברות. הנוהגים כמותו יש להם על מה לסמוך, אבל רוב הפוסקים סוברים שיש להקדיש זמן מיוחד הן לתנ”ך והן להלכה, וכן פסקו הרמב”ם והשו”ע והב”ח ושו”ע הרב. (מתוך ’פניני הלכה’, ליקוטים א’)

"גדלתי במשפחה מסורתית". פתחה דנה את שיחתה. "למדתי בבית ספר דתי שהיה בשכונה, ובכיתה ד' הצטרפתי ל'בני עקיבא'. ואז קרה הדבר ששינה את חיי. המשפחה שלי קבעה לנסוע לפארק המים 'מימדיון'. כולם הגיעו. כולל החברים של ההורים שלי. יום לפני שנסענו, שירה, המדריכה שלי, התקשרה. 'שלום דנה, מה נשמע? יש מחר התנדבות, את באה?'

'אני לא יכולה', עניתי. 'אנחנו נוסעים למימדיון'. 'איזה כיף!', אמרה שירה. 'אולי אבוא איתך?', 'לא כדאי...'. אמרתי בחשש. 'זה מעורב'. שירה נדהמה. 'לא כדאי לך ללכת', אמרה. 'זה לא צנוע לחשוף את עצמך לפני כולם'. היא הסבירה לי כמה הצניעות חשובה. עד כמה אני צריכה להתייחס לאישיות שלי ולא לתת למראה החיצוני שלי לבלבל אותי. עד כמה זה יכול לגרום לי להעצים את החיצוניות שלי ולגרום לאנשים להתייחס אלי רק בגלל המראה שלי.

לא ידעתי מה לעשות. מחד, כל המשפחה הולכת. מצד שני, עולם הערכים שלי עמד מנגד. בבוקר קמתי עם החלטה. 'אני לא באה', אמרתי להורי. 'למה?' שאלו. 'מכיוון שהחלטתי לא ללכת לבריכה מעורבת'. נשארתי בבית. כל אותו היום היה לי קשה. לחשוב שכולם נהנים ואני כאן. שירה הצדיקה אירגנה את כל הבנות בשבט והלכנו לחוף הנפרד בעיר. זאת הפעם הראשונה שהייתי בחוף נפרד. היה ממש כיף. המשפחה שלי נסעה פעמים נוספות. בהתחלה היה קשה שלא לנסוע איתם, אך לאחר כמה פעמים זה כבר לא היה קשה.

היום אני כבר לא מבינה איך יכולתי ללכת בחוסר צניעות לים מעורב. לא רק בגלל שהתורה אמרה, אלא בגלל **שזה הטבע שלי!** זה כבר חלק ממני. המדרש אומר "מה יונה זו צנועה, אף ישראל צנועים". צניעות זו לא רק אורך השרוול. **הצניעות היא מידה ישראלית שטבועה בנו.** מידה זו טבועה במיוחד באישה. בכל אישה טבועה היכולת לא להתרשם מהעולם הסובב ולהיות נאמנה לעצמה. זה בטבע שלנו. התרבות מסביבנו מבלבלת אותנו לגמרי. היא משדרת לנו שככל שנתעסק במראה החיצוני ובחוסר צניעות כך יהיה לנו יותר טוב. בנות רבות נופלות בפח. האמת היא הפוכה לגמרי, ואני אומרת לכן מניסיון. הרבה פעמים העיסוק המוגזם במראה החיצוני גורם להזנחה של פיתוח האישיות והנפש. האמת היא ש**צנוע זה יפה.** שלהיות צנועה זה להיות מה שאני!"

"וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו", מה ראה? ראה שאין פתחי אוהלים מכוונים זה לזה. אמר: "ראויים אלה שתשרה שכינה ביניהם". (בבא בתרא ס.).

"הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך"

הנביא מוכיח את עם ישראל על חטאיהם. עם ישראל הקריבו קרבנות ובאו לבית המקדש. אבל הנביא מוכיח ואומר: **אל תהפכו את עבודת ה' לעבודה טכנית ללא נשמה**. הקב"ה לא צריך את הקרבנות שלכם. הוא צריך את הלב שלכם. אתם צריכים לשנות את מעשיכם. ה' דורש מאיתנו שלשה דברים; 1. **עשות משפט** – שלא לשקר בדן. שמערכת היחסים שבין אדם לחברו תהיה מנוהלת כמו שצריך. ללא גזל וללא עושק החלשים והמסכנים בחברה. 2. **אהבת חסד** – לא רק עשייה בשורת הדין אלא גם לעשות לפנים משורת הדין. לגמול חסד לכל הנזקקים. **לאהוב את החסד**. 3. **הצנע לכת עם אלוהיך** – אין הכוונה רק להתלבש בצניעות אלא שכל עבודת ה' שלנו, שכל ההליכה עם ה', תעשה בצניעות. הנביא יוצא נגד אנשים שאת המצוות שלהם עשו לעיני כל כדי להראות שהם צדיקים. אין רצון ה' בכך. רצונו שעבודת ה' ומערכת היחסים שלך עם הקב"ה תהיה בצניעות. שירת השמים שלך תהיה כנה ואמיתית.

הלכות | א – דרי מצוות תלמוד תורה – א

מלכתחילה הדרך הראויה ללמוד תורה היא שכל אב ילמד את בנו את כל יסודות התורה עד שהבן יוכל להמשיך וללמוד בעצמו, שכן נאמר: "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם". ואם האב אינו יודע ללמד בעצמו, עליו לדאוג לכך שבנו ילמד אצל אנשים אחרים, עד שידע את כל יסודות התורה.

בנוסף למצווה של ההורים, ישנה מצווה מיוחדת לחכמי ישראל ללמד את העם תורה, שנאמר: "ושננתם לבניך". ודרשו חז"ל בספרי שגם התלמידים נקראים בנים, ומכאן שמצווה על תלמידי החכמים שבישראל ללמד את התלמידים תורה.

אדם שאביו לא לימדו תורה, חייב כשיגדל לילך אצל חכמי ישראל וללמוד מהם תורה, שנאמר: "ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם".

(מתוך 'פניני הלכה', ליקוטים א')

דברים שבלב | להיות או לא להיות?

אני ודנית בכל ליל שבת לומדות ביחד את הפרשה. "תגידי", פונה אלי דנית, "משה רבינו היה עניו?" "בטח!" אני עונה, "כתוב במפורש 'וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם..'" (במדבר יב, ג)

"אם כך", היא שואלת, "איך הוא יכול לכתוב על עצמו בתורה 'לא כן עבדתי משה בכל ביתי נאמן הוא'" (במדבר יב, ז)? איזה מין עניו זה שכותב על עצמו שבחים?"

"ענווה זה לא לחשוב שאני לא שווה כלום", ענית. "אדם שיש בו כוחות והוא אומר שאין בו כלום – זו ענווה פסולה. אדם לא צריך לזלזל בעצמו ולומר שהוא לא שווה כלום. ההפך הוא הנכון. יש בי המון כוחות וכשרונות. אבל אין לי סיבה להתגאות בהם כי הם מאת ה'. הדמויות העצומות שמהן אנו לומדים ענווה הן: אברהם אבינו, משה רבינו, דוד המלך ועוד. אלו דמויות עצומות, שהיו מלאי ממון, עוצמה ותורה, ואף על פי כן – לא התגאו, וייחסו הכל לקב"ה."

"עכשיו אני מבינה למה אין מה להתגאות", המשיכה דנית. "אם למשל, את יותר חכמה או יפה ממישהי אחרת – זה לא בגללך, אלא בגלל שה' נתן לך את המתנה הזאת ולא לה! אז מה יש להתגאות?! זה לא שלך. וכמו שהוא נתן לך הוא יכול גם לקחת."

אבא שלי ישב על הספה והקשיב לדברים. "אני שומע את הדיון שלך ונזכר בדבר מעניין. בתנ"ך המילה ענוים מוחלפת רבות במילה עניים. יש קשר בין שתי המילים. עוני ועושר אינם נמדדים בשאלה כמה כסף יש לאדם. אדם שנחשב לעשיר רק בגלל שיש לו מיליון דולר יותר מחברו אינו עשיר באמת. ברגע שחברו יעקוף אותו הוא כבר לא יהיה עשיר. זה לא עשיר באמת. כשחז"ל שואלים 'איזהו עשיר', הם שואלים שאלה עקרונית. מיהו עשיר שלא תלוי באף אחד אחר? חז"ל עונים שהעשיר הוא השמח בחלקו. עשיר זה לא אדם שיש לו הרבה כסף, אלא אדם ששמח במה שיש לו. כך גם עני – זה לאו דווקא אדם שאין לו, אלא אדם שחי בתחושה שאין לו כלום."

עניו אמיתי חי בתודעה שהוא עני – שאין לו כלום מצד עצמו והכל מאת ה'. הוא יכול להיות עשיר גדול, אבל העושר אינו גורם לו להתגאות. כך העניו מסתכל על מאמציו והישגיו – הם אינם משהו מיוחד אלא ביצוע חובותיו. ממילא אין במה להתגאות."

שלושה סימנים באומה זו: רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים.
(יבמות עט.)

"אמר רבי יוחנן: 'אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול'" להיות צנוע זה לא רק מוסכמה חברתית. חז"ל מלמדים אותנו שצניעות זו מידה כל כך חשובה ועקרונית, עד שהיא חלק מהטבע הנפשי של הבריות בעולמנו. גם אם לא היתה ניתנת התורה היינו צריכים ללמוד מידה זו מהחתול. **מהי צניעותו של החתול?** מסביר רש"י שהחתול "אינו מטיל רעי בפני אדם, ומכסה צואתו". החתול צנוע כשהוא עושה את צרכיו. הוא אינו עושה את צרכיו לעיני כל וגם לאחר מכן הוא מכסה את צואתו ואינו משאירה גלויה. הלימוד מחתול מלמד שמידת הצניעות אינה שייכת רק לבני האדם אלא אפילו לבעלי החיים! בנוסף, הצניעות היא לא רק בלבוש אלא אף במעשה של עשיית הצרכים. גם שם צריך להיות צנוע. הצניעות במעשה זה נצרכת כדי שנתרגל לא להתמקד בפסולת של החיים אלא במהות ובעיקר. בפיתוח הנשמה שלנו.

גדרי מצוות תלמוד תורה – ב | הלכות

אין די בכך שיהודי יעסוק בלימוד התורה, אלא המצווה היא **לדעת** את התורה. לשם כך צריך ללמוד היטב ולחזור על הלימוד פעמים רבות, כדי שלא לשכוח. שכן נאמר: "ושננתם", ולמדו מזה חכמים שצריך שהלימוד יהיה מחודד ומשונן היטב, עד שאם ישאלוהו על דבר שלמד ידע מיד לענות תשובה כהלכה.

בנוסף על המצווה לדעת את התורה, **נצטוונו שלא לאבד זמן לבטלה**, שמי שאינו עובד ואינו עוסק ביישובו של עולם או במצוות אחרות, אסור שיבטל זמנו לריק ויעסוק בדברי הבל, אלא מצווה עליו לעסוק בתורה. שנאמר: "ודברת בם", ודרשו חז"ל: "בם יש לך רשות לדבר, ולא בדברים אחרים". ואמנם לנפוש מעט או לטייל כדי לאגור כוחות להמשך הלימוד מותר, אבל אסור לאבד זמן לריק בדברי הבל, שכן המצווה ללמוד תורה היא מצווה תמידית, שנאמר: "**לא ימוש ספר התורה הזה מפיק, והגית בו יומם ולילה**". (מתוך 'פניני הלכה', ליקוטים א')

"מי יודעת, בנות", שאלה המורה את הכיתה, "מה ההבדל בין ענווה לצניעות?" שקט השתרר בכיתה. ניכר שהשאלה המעניינת הפנטה אותן. המורה סקרה במבטה את הבנות. כשראתה שאין לבנות תשובה, פתחה ואמרה:

"אני חושבת שההבדל הוא כזה. אנו למדנו **שענווה** זה להבין שיש בי כוחות אבל הם מאת ה'. אדם עניו לא חושב על עצמו ולכן הוא **צינור להופעת דבר ה'** בעולם. אני נותנת לגודל האלוקי להופיע בתוכי, בתוך אישיותי. כל תכונה וכשרון שבי מתעצמים ומתחזקים. הם לא נובעים רק ממני, האדם הפרטי. הם עכשיו שליחיו של הקב"ה. הם מחוברים לאינסוף האלוהי. אני מגלה שיש בי כוחות עצומים. במידת הענווה אין הרבה הלכות. זו עבודה פנימית אינסופית. לא להתגאות. לא לחשוב שיש בי משהו שאינו מאת ה'.

צניעות, לעומת זאת, היא **נאמנות לעולם הפנימי שלי**. לחיות את הצד הפנימי שבכל דבר. כשאני פועלת לאור האמת העמוקה שבי ולא לפי החברה. בצניעות – אני שומרת על עצמי. אני לא נותנת לפרסומות, לתקשורת ולרעש שסובב אותנו בעולם להסיט את מבטי מהעיקר. מעבודת ה'. מבניית האישיות שלי.

זו הסיבה שיש הרבה הלכות צניעות. הלכות שעוזרות לנו לשמור על עצמנו. על עולמנו הפנימי שלא יינזק. שלא ייהפך להיות חיצוני וקטן. שתי המידות משלימות זו את זו. אדם עניו, שאינו מתגאה במה שיש לו, רוצה גם לשמור על עולמו הפנימי הטהור, ולכן הוא גם צנוע. יהי רצון שנדע כולנו לשמור על הענווה והצניעות, באישיותנו ובמעשינו, וכך נזכה לעולם פנימי עמוק יותר ולקרבת ה'.

השבוע ראינו

כל אדם שואף להיות מאושר. אושר אינו דבר חיצוני אלא חווית שלמות פנימית. הדרך היחידה להגיע אליה היא לא בהישגים חיצוניים ותלות בפרגון הסביבה אלא בנאמנות לאמת העמוקה שקיימת בך. זו צניעות. הלבוש, הדיבור הצנוע והלכות צניעות, עוזרים לנו לא להסתנוור ולהיות נאמנים לעצמנו. הבושה - בריאה וטובה כאשר עוזרת לאדם להתכנס לתוך עצמו, ולחזור ולהיות צנוע. צניעות ובושה הן תכונותיו של עם ישראל ובייחוד של האישה הישראלית. ענווה זו ההכרה שיש באישיותי כוחות וכולם הם מאת ה'. צניעות עוזרת לשמור על הכוחות שבאישיותי שיתפתחו ויצמחו מעלה מעלה.

סיפור לשבת | הבית של ר' אריה לוי

הלכתי ליד ר' אריה. שנינו שתקנו. זיכרונות עלו בראשי. שנים ארוכות ניסינו לשכנע את ר' אריה לוי שהוא צריך דירה גדולה יותר. אך הוא סירב. "לשם מה צריך אדם כמוני דירה גדולה יותר?" הוא שאל. שום ניסיון שכנוע לא עזר. "הדירה באמת מספיקה", הוא אמר. קשה היה לקרוא לחדרון ההוא דירה. זה היה חדר קטן בן ארבעה קירות ותו לא. 'חדר השינה' המפואר היה מאחורי וילון. השירותים לא תפסו מקום מהסיבה הפשוטה שהם היו בחוץ...

פעם אחת בא לר' אריה אדם אחד וביקש להתקין אצלו במקלחת מקום לסבון. "נו", אמר ר' אריה, "גם ככה אני גר בדירה משוכללת מדי. אין צורך". הלכתי ליד ר' אריה והסתכלתי בפניו הטובות. אל הדירה המשוכללת שלו הגיע כל מי שחיפש מילה טובה, עצה, עזרה, או סתם לחיצת יד חמה. לא סתם – לחיצת יד של ר' אריה. ללא לשכה, עוזר, או חדר פגישות. כנראה שזו הייתה באמת דירה מיוחדת. אחד עשר ילדים בחדר אחד וכולם מאושרים. בלי מחשב או DVD.

נזכרתי בפעם ההיא שהגיע איש מפורסם לפגוש את ר' אריה. זה היה בעיצומו של החורף הירושלמי. קר היה בדירה והוא הזדרז לחנות הקרובה לקנות לר' אריה תנור. גם לזה הוא סירב. לכל תמיכה שנשלחה לו הוא סירב. בחיך ובתודה סירב.

מסע ההלוויה נמשך ואנחנו המשכנו בעקבותיו. הגענו לבית הקברות. הגופה נטמנה וכוסתה בעפר. "אתה רואה?", אמר ר' אריה, "יש אנשים שיש להם דירה גדולה ומפוארת, עם חצר גדולה וסלון גדול, ציורים ועיטורים. בטח קשה להם בסופו של דבר להיכנס למקום כזה צר וקטן. אבל אני – לי זה יהיה פשוט. אני כבר רגיל לזה....".

(מתוך הספר "איש צדיק היה")